

עיון בדין 'איסור בריה'

יוסף מזרחי

מעלת הנזהר במאכלות אסורים

אסרה התורה עלינו לטמא נפשנו באכילת מאכלות שבהם שקצין ורמשין. וכך מפורש¹: "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ, ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם", ופירש רש"י שם, ששיקוץ בנפש שייך דווקא ע"י אכילה. בפירושו לגמרא² רש"י הגדיר: "שרץ לשון קטנה ונמוכה שנכרת בהלוכה בקושי ונראית כרוחשת".

ונתנה התורה טעם לדבריה³: "כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני, ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ. כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, והייתם קדשים כי קדוש אני".

ופירש רש"י: "כי אני ה' אלהיכם. כשם שאני קדוש שאני ה' אלהיכם, כך והתקדשתם קדשו את עצמכם למטה". ובהמשך: "כי אני ה' המעלה אתכם. בכולן כתיב והוצאתי וכאן כתיב המעלה, תנא דבי רבי ישמעאל אלמלי לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כמו מצרים וכנענים דיים, ומעליותא היא לגבייהו, וזהו ל' מעלה".

מכאן נראה, כי צריך אדם להיזהר באכילתו בחומרה רבה, ולא בלבד שייזהר מהיוצא מפיו אלא ייזהר גם במה שמכניס לפיו.

ייחודו של איסור 'בריה'

מיוחד הוא דין 'בריה' משאר מאכלות אסורים, שבו התורה אסרה אפילו בכל דהו, כלומר – אפילו מאכל טמא בגודל גרגיר חרדל אסור וחייבים עליו מלקות, בעוד שסתם אכילה האמורה בכל מקום היא לפחות בכזית⁴, הן לעניין איסורים – כאכילת נבלה או בשר בחלב, והן לעניין יציאה ידי חובה באכילת מצוה – כאכילת מצה ומרור.

האוכל בריה מתחייב אפילו עד שש מלקות (אמנם לדעת הרמב"ם רק במצב מיוחד יתחייב בחמש או שש מלקות, כמובא בהערה⁵).

ראשית דין 'בריה' המוזכר במשנה⁶ מובא כמחלוקת בין חכמים לרבי שמעון ביחס לחייבי מלקות שאין בהם כרת; **רבי שמעון** רצה לחייב אף באוכל חיטה אחת של טבל, אע"פ שאין בה שיעור

¹ ויקרא י"א, מ"ג.

² מכות דף ט"ז: ד"ה "צרעה לוקה שש".

³ שם מ"ד-מ"ה.

⁴ חולין דף צ"ו: וברא"ש שם פרק שביעי סי' ל"ה.

⁵ כתב הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק ב' הלכה כ"ג): "הרי שהיתה הבריה משרץ העוף ומשרץ המים ומשרץ הארץ כגון שהיו לה כנפים והיא מהלכת על הארץ כשאר שרצים והיתה רבה במים ואכלה לוקה שלש מלקות, ואם היתה יתר על זה מן המינין שנבראו בפירות לוקה עליה ארבע מלקות, ואם [לא] היתה מן המינין שפרין ורבין לוקה חמש... בין שאכלה כולה בין שאכל ממנה כזית. לפיכך האוכל נמלה הפורחת הגדילה במים לוקה חמש מלקות". בהלכה זו נראה כי הרמב"ם חלק על ההבנה הפשוטה שהאוכל נמלה אחת חייב חמש מלקות, אלא העמיד זאת רק במקרה מסוים מאוד. בדבריו משמע כי על כל תכונה בחיה הנ"ל מתחייב חיוב מלקות אחד, ורק אם ישנן כל התכונות לוקה על כולן מדין 'בריה'.

⁶ מכות דף י"ג.

אכילה אלא בכל שהוא, ואילו **חכמים** אמרו בכזית. "אמר להן רבי שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו: מפני שהיא כברייתה. אמר להן: אף חטה אחת כברייתה".

בהמשך הסוגיה⁷ קבעו חכמים, שבבריה ישנה **חשיבות** ביחס לשאר איסורים. וכך נאמר שם: "ורבנן – בריית נשמה חשובה חטה לא חשובה".

גזירת חכמים בתבשיל או תערובת

עד כאן ראינו כי ישנו איסור דאורייתא לאכול את הבריה בשלימותה, אך חכמים – מתוך חומרת העניין – גזרו גם על תבשיל שנפלה לתוכו בריה שלימה שייאסר כולו, אף שמדאורייתא ראוי היה להיות מותר באכילה, כיון שבטל ברוב. וכך העלו רוב ראשונים ואחרונים⁸, שהאיסור בזה הינו מדרבנן. וכשם שאסרו תבשיל שנתערבה בו בריה שלימה, משום שהתורה חייבה עליה מלקות, כך גם אסרו 'חתיכה הראויה להתכבד' ואבר מן החי מפאת חשיבותם.

בטעם האיסור

בגמרא חולין פרק גיד הנשה⁹ מוזכר בקיצור רב טעם האיסור בבריה. נשאלה שם השאלה מדוע גיד הנשה שנתערב ברוב גידים המותרים יאסור הכל, ועליה ענו: "בריה שאני". הראשונים עסקו בהסבר הטעם לאיסור בריה. כך ביאר **הרא"ש**¹⁰ וכתב, שכל טעם התורה לאיסור בריה הוא מצד שזה דומה ל'מפרש', כלומר אדם שנודר לא לאכול מאכל כלשהו אפילו פחות מכזית – נדרו קיים וחייב על ביטולו, למרות שלא מצינו חיוב על אכילת פחות מכזית בשאר איסורין. כן התורה אסרה בריה, בדמותה איסור זה ל'מפרש' – כאילו פירש הכתוב 'לא תאכלום' בכל שהוא'.

דבר זה למדו מהגמרא במסכת שבועות¹²: "אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו כו': ולא?! והרי נמלה? בריה שאני. והרי הקדש? הא בעינן שוה פרוטה. והרי מפרש? מפרש נמי כבריה דמי", ע"כ. ורש"י פירש שם: "והרי מפרש – שבועה שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא חייב. מפרש נמי כבריה דמי – מפרש דשבועה כבריה בשאר איסורין דמי, בריה טעמא מאי משום דחשיבא, מפרש נמי איהו אחשבה דאסריה עליה", עכ"ד.

עוד הזכיר הרא"ש תירוץ נוסף, והוא מדברי הרמב"ן¹³ ותוס'¹⁴ – שכוונת חכמים בחיוב בריה הוא בדבר שהיתה בו נשמה, ולכן גיד ואבר מן החי חייבים מדין 'בריה'.

⁷ שם דף י"ז.

⁸ כך כתב בט"ז בסי' ק' ס"ק א' ע"פ הריטב"א בחולין דף ק'. ד"ה "אבל רבי הגדול". ועי' בפלתי שם אות א' שהביא דעת מי שחלק.

⁹ דפים צ"ט:ק'.

¹⁰ חולין פרק שביעי סי' ל"ג. וכן תוס' דף צ"ו. ד"ה "מאי טעמא דרבנן": "דטעמא דבריה הוי כאילו פירש הכתוב שלא תאכל בין גדול ובין קטן".

¹¹ "לא תאכלום" – ויקרא י"א, מ"ב.

¹² דף כ"א:

¹³ בחידושו לחולין דף צ"ט: ד"ה "וליבטיל ברובא".

¹⁴ חולין דף צ"ו. ד"ה "מאי טעמא דרבנן".

והרמב"ן בגדר 'בריה' כתב¹³: "כל דבר שאיסורו מיום שנברא, כגון גיד ועוף טמא, נקרא ברייה, ולוקין עליו בכל שהו. והוא שהיה מבעלי חיים... שהיתה בה נשמה... אבל צפור טהורה שמתה אע"פ שהיא כברייתה, כיון ששם נבילה שעליה לאו משעת ברייתה הוא אינה קרויה ברייה". כלומר, לשיטתו הבחינה הקובעת להיקרא 'בריה' הוא האם היה בדבר נשמה וחיות. אמנם, במקום שנשתנה השם כתוצאה מן המיתה (שם שחידשה התורה, כגון 'נבלה') – גם מהות הדבר השתנתה, ויש כאן איסור חדש, ומתוך כך גם בטל השם הישן. זאת להוציא מדברי התוס'¹⁵ שיבוארו להלן, שקבעו כי שינוי השם אם תיחלק הבריה הוא המדד לגדר 'בריה'. וכן בירר שם הרמב"ן דין חֶלֶב, שכן מה בינו לבין גיד? הרי שניהם נאסרו מן הבהמה הטהורה, ובעוד שחלב בטל ברוב – גיד אפילו באלף לא בטיל, ועוד, שחייבים על חלב רק בכזית ולא בכל שהוא? ותירץ, שחלב אינו נקרא 'בריה' משום שאינו איבר בפני עצמו (אלא רק שומן המגן על מקומו). ועוד, שעל אכילת גיד חייב דווקא אם אכלו כולו, ואם אכל מקצתו פטור, ובחלב – כיון שפזור ומפורד בגוף וסוגיו שונים, אין זו בריה אחת, שהרי ישנו גם חלב המותר.

המשך ביאור שיטות הראשונים

לשיטת רבותינו הצרפתים¹⁵, כל דבר שיש לו שם מיוחד כאשר הוא שלם, וכאשר נחתך הוא מאבד את שמו – זה הנקרא 'בריה', כי דווקא בריה במצבה השלם היא המפורשת בתורה לאיסור. לדוגמא, נמלה שלימה קרויה 'נמלה', אך נמלה שנחתכה אין שמה 'נמלה'. וכן עוף טמא שנחלק, אין שמו 'עוף טמא' אלא 'חתיכת עוף טמא'. ובראש יוסף¹⁶ כתב, ש"שם" כוונתו שם שנתנה התורה.

ע"פ שיטה זו יש להסביר כיצד יתבארו דברי חכמים בגמרא דמכות המובאת לעיל¹⁷, שחילקו בין איסור טבל בחיטה לבין איסור בריית נשמה; דהרי חילוק החיטה גורם לאיבוד שמה ובכל זאת איסור טבל נשאר ואסור בכזית דווקא. אפילו אם בחיטה היתה נשמה, בלשון התורה ישנו הבדל מהותי בין איסור אכילת שקץ – שבו כתוב "לא תאכלום"¹⁸, לבין איסור אכילת טבל – שלא כתוב 'לא תאכל חיטה של טבל'. כלומר, בטבל הקפידה התורה על תיקון המאכל ולא על הדבר עצמו [=החיטה]. אם כן, מה שייך חילוק חכמים בין דבר שיש בו נשמה לדבר שאין בו נשמה?

לכן פירשו תוס'¹⁹, שחכמים יישבו את הקושיה אליבא דרבי שמעון. דהיינו, לשיטת חכמים – אין הכי נמי, אף אם נאמר שחיטה היא כבעלת נשמה, עדיין לא היתה קרויה 'בריה', שהרי התורה לא דימתה אותה ל'מפרש' (מצד לשון התורה), אך לשיטת רבי שמעון – שדימה את דין חיטה של טבל ל'בריה' – מוכח שאין טעמו מצד 'מפרש', ולכן אינו יכול להשוות ביניהם, כי בנמלה יש נשמה ובחיטה אין.

הרא"ש²⁰ הבהיר, שגם חתיכת נבלה קרויה 'נבלה' בשם התואר ולא בשם העצם, ולכן אינה נחשבת בריה, בניגוד לעוף טמא, שחתיכה ממנו אינה נקראת 'עוף טמא' אלא מקבלת שם חדש:

¹⁵ שיטתם מובאת ברמב"ן שם, והיא שיטת תוס' בחולין דף צ"ו. ד"ה "מאי טעמא דרבנן".

¹⁶ על תוס' חולין דף צ"ו. ד"ה "מאי טעמא דרבנן".

¹⁷ בסוף פרק 'ייחודו של איסור בריה'.

¹⁸ ויקרא י"א, מ"ב. נמדגיש הרא"ש (חולין פרק שביעי סי' ל"ג): "קאמר לא תאכל אותם – בין גדול בין קטן, כי על שלמותן נקראין כן".

¹⁹ מכות דף י"ז. ד"ה "ורבנן בריית נשמה חשובה", וחולין דף צ"ו. ד"ה "מאי טעמא דרבנן".

²⁰ סוף סי' ל"ג.

יחתיכת עוף טמא'. וכן גם שור הנסקל אינו נחשב בריה, שהרי התורה אמרה "ולא יאכל את בשרו"²¹, דמשמע אף לא חתיכה ממנו ולא דווקא את כולו.

'בריה' דווקא בשלימותה

נתון נוסף הדרוש לבריה על מנת להיקרא 'בריה' הוא היותה שלימה, וזאת משום שמרגע שאיננה שלימה – אבדה חשיבותה. ראה מפורשת לכך ממסכת גיטין²², שם דנה הגמרא בדין אגוזים או רימונים חשובים שלא נתעשרו או של ערלה שנתערבו בשאר אגוזים או רימונים, ומשום חשיבותם קבעו כי אפילו באלף לא בטלו, ויחד עם זאת אמרו שם ע"פ המשנה בערלה²³, שאם "נתפצעו האגוזים, נתפרדו הרימונים... יעלו באחד ומאתים"²⁴.

האם איסור בריה הוא דווקא בחיותה?

לשון הגמרא²⁵: "אמר אביי: אכל פוטיתא לוקה ארבעה, נמלה לוקה חמש משום 'שרץ השורץ על הארץ'²⁶, צרעה לוקה שש משום 'שרץ העוף'²⁷".

ופירש רש"י שם: "נמלה – בלע נמלה חיה הואיל ובריה שלימה היא אכילתה בכל שהוא ולוקה חמש, שני לאוין הכתובין בשרץ סתם כמו שפירשתי ושלשה לאוין הכתובין בשרץ הארץ בתורת כהנים. צרעה לוקה שש – חמש משום שרץ הארץ ואחד משום שרץ העוף דכתיב במשנה תורה וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו". משמע מפירושו, שדווקא בחיותה חל האיסור של בריה. עוד מובא שם בהמשך הגמרא: "אמר רבא בר רב הונא: ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימן לכזית – לוקה ו', ה' משום בריה ואחד משום כזית נבילה". ורש"י אזיל לשיטתו: "ריסק – מיעך וכיתת וביטלן מתורת בריה. משום כזית נבלה – שכשכולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה". אם כן, ניתן לומר בבירור שרש"י מחייב דווקא כשהיא בחיותה.

אמנם קצת קשה, שהרי בגמרא דחולין²⁸ מפורש שגם על אכילת החיה בשלימותה לאחר מיתתה חייב – "דאמר רב: אכל צפור טהורה – בחייה בכל שהוא, במיתתה בכזית, וטמאה – בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא".

מאידך, תוס' שם²⁹ שללו הבנה זו לחלוטין, ואלו דבריהם: "פי' שלם אבל ודאי הוה מת דאי ר"ל חי ממש א"כ היאך משלים לכזית נבילות". והקשו שם – כיצד שייך כאן איסור נבלה? הרי לא שייך איסור זה בבהמה טמאה³⁰! וכתבו, ששיטת הגמרא כאן היא אליבא דמאן דאמר 'איסור חל על איסור', וממילא שייך כאן גם איסור נבלה. וכן כתבו התוס' בחולין³¹: "יש לאו דשרץ דלא כתיב

²¹ שמות כ"א, כ"ח.

²² דף נ"ד:

²³ פרק ג' משנה ח'.

²⁴ לשון המשנה בערלה שם.

²⁵ מכות דף ט"ז:

²⁶ ויקרא י"א, מ"א.

²⁷ דברים י"ד, י"ט.

²⁸ דף ק"ב-ק"ב:

²⁹ מכות דף ט"ז: ד"ה "ריסק ט' נמלים ואחד חי".

³⁰ מעילה דף ט"ז.

³¹ דף צ"ו: ד"ה "ורבי יהודה אכילה כתיב ביה".

בהו אכילה כגון אל תשקצו³² וההיא לא לקי אלא בחי משום בריה. וא"ת ואכתי ל"ל חי, אפילו מת נמי חשיב בריה, כדאמרינן בס"פ³³ טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא. וי"ל דלא נקט חי לאפוקי מת אלא פירוש חי שלם לאפוקי ריסק".

מובן לתוס', שבאמת גם אם היה בסה"כ כזית נמלים מרוסקות – היה לוקה, אך לא חמש, משום שישנם לאוין שהם לאו דווקא מצד האכילה, כגון "אל תשקצו"³². וכן מחויב שהנמלה תמות תחילה, שהרי אם לא מתה – אין שם האיסור מצטרף לשם איסור נבלה. ואם נקשה: הרי גם אם מתה הנמלה, עדיין גדרה הוא 'בריה', ואם כן 'איסור חל על איסור' – כבר תירצו תוס', שכנראה הדעה כאן היא ע"פ הסובר ש'איסור חל על איסור', שהרי מצינו באיסור חלב שחל עליו גם איסור נבלה אף למי שאינו סובר ש'איסור חל על איסור'.

דעת הרמב"ם

הרמב"ם³⁴ מביא את דין הגמרא: "ריסק נמלות והביא אחת שלימה וצרפה לאלו שנתרסקו ונעשה הכל כזית ואכלו לוקה שש מלקיות, חמש משום הנמלה האחת ואחת משום כזית מנבלת הטמאים". **הכסף משנה** מבאר שם, שאותה נמלה ש"הביא... שלימה" היא לאו דווקא חיה, כפי שכתוב בגמרא³⁵, אלא רק לאפוקי ממרוסקות, ולדינא אין הפרש בין חי למת. משמע שגם להלכה לא מדובר על חי ממש.

לכן נראה, שרש"י נקט ציור זה של נמלה חיה לרבות שאפילו אם מתה עקב הבליעה נחשבת היא להצטרף לכזית נבלה. וזהו חידוש גדול, שהרי בכך רש"י פותר את בעיית 'איסור חל על איסור', משום שיש כאן גדר ביניים. דהיינו, מצד אחד הנמלה לא חיה ולכן אין דין 'בריה' לבדו מתקיים כאן, ומצד שני היא נכללת במתים ואפשר לצרפה לכזית נבלות.

הלחם משנה שם כתב, שקושיית התוס' איננה קשה לרמב"ם, משום שהנמלה האמורה בגמרא היא כזאת שיש בה את התכונות המפורטות בהלכה הקודמת³⁶, והנמלים שריסק יש בהן רק לאו אחד, ועל כן אם האחת היתה חסרה – לא היה לוקה אלא אחת משום נבלה.

האם יש מקום לביטול בריה?

מן התורה, כל איסור שמתערבב עם רוב היתר – האיסור בטל. וזהו הכלל הידוע בכל התורה: "חד בתרי – בטל"³⁷. אך ישנם מקומות שקבעו חכמים משום "טעם כעיקר"³⁸ שבכל זאת נאסר התבשיל מדאורייתא, כלומר האיסור נותן טעם ומרגישים אותו בתבשיל ולכן אוסר הכל. ובמקום שיש ששים כנגדו – בטל הטעם ויהיה מותר, שכן "שיערו חכמים דאין נותן טעם באיסורין יותר מבצל וקפלוט [=סוג של ירק חריף]"³⁹, שששים כנגדם מבטלים טעמם.

³² ויקרא י"א, מ"ג.

³³ דף ק"ב:

³⁴ הל' מאכלות אסורות פרק ב' הלכה כ"ד.

³⁵ לשון הגמרא (מכות דף ט"ז): "ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי" וכו'.

³⁶ הלכה כ"ג.

³⁷ גיטין דף נ"ד:

³⁸ פסחים דף מ"ד: וחולין דף צ"ח:

³⁹ חולין דף צ"ז:

לגבי הנידון דידן – בריה, שאין איסורה מצד 'נותן טעם' – האם גם היא יכולה להתבטל בשיעור כל שהוא? האם חשיבותה בטילה ביחס כל שהוא?

קודם כל, משום שמן התורה אמרנו שבריה בטילה ברוב – כל מקום שהוא ספק אם נקרא 'בריה' אזלינן לקולא, שהרי יש כאן ספק דרבנן; כך כתב הט"ז⁴⁰. אך הביא בשם האיסור והיתר⁴¹, כי במקום שודאי זו בריה אך ספק אם ישנו כאן איסור – כגון ביצי ספק טריפה – ודאי אינה בטילה כלל.

דעת המתירים היא דעת רבנו שמשון⁴² (והסכים עימו הרשב"א⁴³), שכתב כי בריה שלמה שנתערבבה בתוך היתר צריכים תשע מאות וששים כנגדה⁴⁴, שאז בטילה. אך כאשר נחתך איבר – אפילו אחד – שוב אינה בריה, וביטולה בששים, ואפילו אם נחתך לאחר שנתערבבה. וכן הדין דווקא בשוגג, אך במזיד אוסרת כמו שהיתה שלימה. וכך מסכם הרשב"א: "נמצא שאין קרוי בריה אלא (א) ברית נשמה (ב) ושאיסורה מתחלת ברייתה (ג) ושיחלק ואין שמו עליו, וזו היא שאמרו שאינה בטלה אפילו באלף"⁴⁵.

הרמב"ן¹³ מסתפק, האם במקום שחסר איבר אחד מן הבריה יש מקום לביטול בששים. אם נחתך איבר שהנשמה תלויה בו – אין ספק שהבריה בטילה, אך כשאין הנשמה תלויה בו – זוהי בעיא דלא איפשיטא בגמרא⁴⁶.

התוס' נטו לאסור, וכתבו: "היכא דלא נפלה ביה נשמה כגון חומט שאם נפחת מעט תחילה אז ודאי אין לנו להחשיבו בריה בפחות הואיל ולעולם לא יפול בו נשמת חיים בפחות מכן, אבל היכא דנפלה ליה כגון נמלה חיה חשובה היא כי אף קיצץ רגליה או שום דבר ממנה יכולה עדיין לחיות הרבה שאין חייה תלוין בדבר שקצץ". אך מ"מ להלכה נפסק לקולא⁴⁸.

מחלוקת רמב"ם ורש"י בסיבת החיוב על אכילת עוף טהור חי

פוסק הרמב"ם⁴⁹: "האוכל עוף טהור חי כל שהוא לוקה משום אוכל נבלה ואף על פי שאין בו כזית הואיל ואכלו כולו. ואם אכלו אחר שמת עד שיהיה בו כזית, ואף על פי שאין בכולו בשר כזית הואיל ויש בכולו כזית חייב עליו משום נבלה". וכן הביא הארחות חיים⁵⁰. ואילו רש"י⁵¹ כתב: "בחייה כל שהוא – משום אבר מן החי". וכן כתב הרשב"א⁵²: "אכל ציפור טהורה בחייה... אפי' אין בצפור אלא בשר כל שהו (אך צריך שיהיה בה כזית בצירוף בשר, גידים

⁴⁰ סי' ק' ס"ק א'.

⁴¹ כלל כ"ה דין ז'.

⁴² פירוש הר"ש משאנץ על תרומות פרק י' משנה ח' ד"ה "משקל י' זוז".

⁴³ תורת הבית הארוך, בית רביעי שער ראשון – בדיני התערובות (שם הביא גם את דעת רבנו שמשון).

⁴⁴ ע"פ ירושלמי תרומות פרק י' הלכה ה'.

⁴⁵ כלומר, רק על בריה המוגדרת ע"פ תנאים אלו דיברה הגמרא (הבבלי), אך לעניין ביטול – כבר כתבנו שהרשב"א מתיר בתשע מאות וששים, כגמרא הירושלמית.

⁴⁶ נזיר דף נ"א:

⁴⁷ שם דף נ"ב. ד"ה "ת"ש בהם יכול בכולן".

⁴⁸ ש"ך סי' ק' ס"ק ו'.

⁴⁹ הל' מאכלות אסורות פרק ד' הלכה ג'.

⁵⁰ הל' איסורי מאכלות אות ל"ז.

⁵¹ חולין דף ק"ב: ד"ה "בחייה בכל שהוא".

ועצמות, כפי שכותב שם בהמשך דבריו)... חייב משום אוכל אבר מן החי. במיתתה, כלומר שנתנבלה, אינו חייב עד שיהא בה כזית (בשר). צפור טמאה... בכ"ש [=בכל שהוא], כלומר דבריה היא וחייב משום אוכל בריה אסורה"⁵³.

האם כל דבר הנראה כתולעת אסור?

מקובל לחשוב, שכל החיות שאינן מן הדברים שאנו אוכלים אסורות, ואם ישנה תולעת כל שהיא – אפילו נגיעה קלה בקטניות – הכל אסור. אמנם דין 'בריה' חמור ביותר, כמו שראינו, אך יש מקום להתבונן בתהליך יצירת החיה על מנת לקבוע מה דינה. הרמב"ם⁵⁴ כותב: "אלו המינין הנבראין בפירות ובמאכלות אם פירשו ויצאו לארץ אף על פי שחזרו לתוך האוכל מי שאכל מהן כזית לוקה שנאמר לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם לאסור אלו שפירשו לארץ, אבל אם לא פירשו מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו". אכן, מסייג הרמב"ם את דבריו בהלכות הבאות⁵⁵: "במה דברים אמורים שהתליע האוכל אחר שנעקר מן הארץ. אבל אם התליע והוא מחובר אותה התולעת אסורה כאלו פירשה לארץ שעל הארץ נבראת ולוקין עליה. ואם ספק אסורה. לפיכך כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהן מחוברין לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת. ואם שהה הפרי אחר שנעקר שנים עשר חדש אוכל בלא בדיקה שאין תולעת שבו מתקיימת שנים עשר חדש: פירשו לאויר ולא נגעו בארץ, או שפירשו מקצתן לארץ, או שפירשו אחר שמתו, או שנמצאת תולעת על הגרעינה מבפנים, או שיצאו מתוך האוכל לתוך אוכל אחר, כל אלו אסורין מספק ואין לוקין עליהן".

הכרעת הטור

הטור⁵⁶ הביא לשון אביו הרא"ש, שדווקא אם נחלק ואין שמו עליו – נקרא בריה ואינו בטל לעולם. לכן החתיכות אסורות, אך הרוטב רק בנותן טעם⁵⁷. בבית יוסף שם הסכים למה שאמר הטור, שדווקא עוף טמא קרוי 'בריה' אך עוף טהור שנתנבל לא, וכפירוש רש"י⁵⁸ שנבלה לא נקראת 'בריה' משום שלא היתה נבלה כשנוצרה. והביא את דברי הרא"ש⁵⁹, שכל דבר ששם העצם עליו בהיותו שלם וכשנחלק נתבטל שמו – נקרא 'בריה'. ועוד כתב, כי "טעמא דבריה הוי כאילו פירש הכתוב". ומה שהסיקו בגמרא⁶⁰, דדווקא בריית נשמה חשיבא – "רבנן לדברי רבי שמעון קאמרי" (ואם כן, לפי הב"י בריית נשמה איננה אחד מהתנאים להגדרת 'בריה'). וכן כתבו התוס' ⁶¹, הסמ"ג⁶² וספר התרומה⁶³, ודלא כפי מה שהביא במפורש

⁵² תורת הבית שם.

⁵³ ועי' בגר"ח הלוי (הל' מאכלות אסורות פרק ד' הלכה ג') שביאר דבריו.

⁵⁴ הל' מאכלות אסורות פרק ב' הלכה י"ד.

⁵⁵ שם הלכות ט"ו-ט"ז.

⁵⁶ יו"ד תחילת סי' ק'.

⁵⁷ ונ"ל שבנמלה וכדו' ישנו חשש גדול יותר ברוטב, מצד זה שהנמלה צפה בתוכו בדרך כלל.

⁵⁸ חולין דף ק"ב: ד"ה "טמאה בין בחייה".

⁵⁹ מכות דף י"ז.

⁶⁰ זבחים דף ע"ב. ד"ה "וליבטלו ברובא".

⁶¹ לא תעשה, מצוה קל"ט.

⁶² סי' נ'.

מדברי הר"ן⁶³. ובהערת הדרכי משה⁶⁴ על המקום כתב: "והארוך כלל כ"ה כתב כדברי הר"ן", ומשמע שסובר כמותו. אך כתב שם בב"י, שכבר כתבו דין זה התוס' ודחו אותו בעצמם. אם כן ראינו לדעת הרשב"א והארוך שמצריכים את שלושת התנאים להיקרא 'בריה', ואילו הב"י אינו מצריך גדר בריית נשמה אלא רק התנאים אם ייחלק וכו' ותחילת ברייתו באיסור. הרא"ש⁶⁵ נקט דווקא אם יחלק, וכן הטור⁶⁶.

במקום אחר⁶⁷ פוסק **הטור** בעניין זבוב שנמצא בקדירה והוציאו בכף, שצריך ששים כנגד הזבוב על מנת שהכף לא תיאסר. אך בכל מקרה, אם אח"כ תחב הכף בסיר – אין היא אוסרת את התבשיל אלא כנגד האיסור שבלעה (הזבוב) ולא צריך ששים כנגד כל הכף (כדין 'חתיכה נעשית נבלה' בבלוע למאן דאית ליה חני"נ בשאר איסורין). שם בב"י מביא את דברי **רבנו ירוחם**⁶⁸ בשם הרא"ש בתשובה, שצריך ששים בכף כנגד האיסור שבו, אך העיר הב"י שלפי מה שאמר קודם לכן⁶⁹, שדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם אם נימוחו בתבשיל די ברוב כדי להתיר (מצד נותן טעם לפגם) – גם כאן, בזבוב בכף, שהוסרה הבריה ויש רק פליטת טעם – שרי. ובאמת גם הטור מודה שאין צריך ששים בכף כנגד הזבוב, ומה שפסק הוא רק לדעת המצריכים זאת, שבא להקל בזבוב אפילו לדבריהם.

ביצה שיש בה דם

אומר **הב"י**⁷⁰, שאסורה בריה משום דבר שיש בו חיות. ומביא דברי **הרמב"ם**⁷¹, שאוסר ביצה שיש בה אפרוח מדין 'בריה', ואם נשלקה עם ביצים אחרות ואינו מכירה ביניהן – אוסרת הכל, ואם מכירה – אוסרת בפליטתה עד שיהיה כנגדה ששים ואחת. ומסתפק שם הב"י אם נקראת 'בריה' מצד האפרוח שבה, כך שאם נמצא בה רק דם ולא אפרוח יהיה דינה להתיר, שהרי היא לא בריית נשמה, או שמא "שדא תיכלא בכוליה", ותיחשב כאילו יש בה אפרוח ולא תיבטל. וכתב אח"כ בבדק הבית: "והראשון נראה יותר, ולענין הלכה כיון שאיסור זה מדבריהם נקטינן כדעת הרמב"ם דמיקל". ובשו"ע⁷² הביא דבריו. אך **בטור** לא הוזכר דין אפרוח בביצתו, וכן כתב **הש"ך**⁷³ – שלדעתו אין במקרה זה דין 'בריה', כיון שאין באפרוח חיות, וגם לא מצאנו בש"ס שהתייחסו לאפרוח בביצתו כבריה, וגם מסברא נראה לומר כן שהרי מתחילת ברייתה היתה מותרת, וגם בזמן שגביל האפרוח, דהתירא הוא מעיקר הדין. אכן, מלבד הרמב"ם סובר גם **הרשב"א**⁷⁴ שיש כאן בריה, ו**הב"י** נמשך אחריהם, למרות שאין הדבר מוכרח בדברי הרמב"ם. לפיכך אין להקל בזה. אמנם, בנמצא דם בביצה – אין להחמיר כלל.

⁶³ בד"ה "והר"ן כתב".

⁶⁴ ס"ק ב'.

⁶⁵ הביא דבריו הטור שם.

⁶⁶ סי' ק"ז.

⁶⁷ נתיב ט"ו חלק חמישי, אות כ"ט (דף ק"מ עמ' ג').

⁶⁸ סי' ק"ד.

⁶⁹ סי' ק"י.

⁷⁰ הל' מאכלות אסורות פרק ט"ו הלכה י"ט.

⁷¹ סי' ק' סע' א'.

⁷² שם ס"ק ב'.

⁷³ חולין דף צ"ז: ד"ה "אמר ליה הכא".

תולעים שנמצאו במרק

בב"י⁷⁴ מובאים דברי הרשב"א בתשובה⁷⁵, שכתב שאם נפלה בריה לתוך מרק ואבדה – אסור הכל, אך אם מוציא בכף או בקערה וראו שאיננה שם כלל – אף הקדרה מותרת (כלומר, הסיר עצמו מותר, אך האוכל שבתוכו מצריך עיון לפני אכילתו).

ובתשובה אחרת⁷⁶ כתב, שאם נמצאו שלוש תולעים בירקות לאחר שבושלו – הוחזקו ירקות אלו כמנוגעים, ואסור הכל משום שאי אפשר לבדוקם. אך מי השלקות מותרים, משום שאפשר לסננם, וכן את הבשר אפשר לשטוף אם בושל יחדיו. ובארחות חיים⁷⁷ (לרבי אהרן הכהן מלוניל) כתב עד שיהיו ארבע תולעים, אך יותר מארבע לא מתירין, שמא היו יותר ונימוחו (ואין ששים כנגדן). וכן דעת הראב"ד⁷⁸.

אך בב"ח הביא מדברי הב"י במקום אחר⁷⁹, שם פסק כתשובה אחרת של הרשב"א⁸⁰, שכבר בשתי תולעים נחשבת חזקה וכשיטת רבי, ואסר גם בזה. וכך נקט הב"ח להלכה.

והביא הטור⁸¹ דעת המתירים בריה שנתערבה בתשע מאות וששים, ודחה דבריהם משום שלא נהירי לרא"ש. וכתב בב"י שם ע"פ הר"ן⁸², שמחלוקת היא בין הירושלמי⁸³ לבבלי⁸⁴, שלדעת הירושלמי טעם של איסור בטל באלף ואילו בבבלי סברו שבטל בששים. וכך כתבו גם התוס'⁸⁵. והר"ן⁸⁶ גם כן כתב שלא בטל באלף, כדין חתיכה הראויה להתכבד וכפי שנאמר בתוספתא⁸⁷, ומה שהתירו בירושלמי⁸⁸ זה פליטת הטעם ברוטב, וכמובן לא העכבר עצמו.

ולעניין הלכה – כתב בב"י, שכיון שהרא"ש והתוס' והר"ן סוברים לאסור, וכן משמע ברי"ף וברמב"ם, שלא הזכירו דין זה – הכי נקטינן.

האם יש מקום להתיר קמח בלתי מנופה בדיעבד

ראינו לעיל, שדווקא בריה שמתחילת ברייתה נאסרה יש לה דין 'בריה', אך אם חסר שלב כל שהוא באיסור – לכאורה חוזר הדין הפשוט שבטל האיסור בששים. מתוך כך נבוא לדון בדין התולעים המתהוות בקמח או בשאר קטניות לאחר קטיפתן או טחינתן.

⁷⁴ סי' ק'.

⁷⁵ ח"א סי' ק"א.

⁷⁶ שם סי' ק"ג.

⁷⁷ הל' איסורי מאכלות אות מ"א.

⁷⁸ כן כתב שם הארחות חיים.

⁷⁹ סי' פ"ד ד"ה "כתב הרשב"א בתשובה ירקות שנמצאו".

⁸⁰ והיא אותה תשובה הנ"ל (ח"א סי' ק"ג), ועי' ט"ז סי' ק' ס"ק ו' שכתב דצריך לומר שלוש תולעים, ודלא כהב"ח.

⁸¹ סוף סי' ק'.

⁸² דף ל"ו: בדפי הר"ף ד"ה "גרסי' בגמ' עלה דהך מתני' וליבטל" (תחילתו בדף ל"ו).

⁸³ תרומות פרק י' הלכה ה'.

⁸⁴ עבודה זרה דף ס"ט.

⁸⁵ שם ד"ה "אידי ואידי".

⁸⁶ דף ל"ו. בדפי הר"ף ד"ה "גרסי' בגמ' עלה דהך מתני' וליבטל".

⁸⁷ חולין פרק ז' הלכה ג'.

לכאורה יש לפטור את הקמח מניפוי, או לפחות לא לחייבו בכך, משום שבהכרח הרוחשים שם לא נתהוו על גבי החיטה בעודה מחוברת, וגם לא פירשו לארץ מהקמח, שהרי הם סגורים בתוך השקית. ואפילו אם נאמר שזוהי בריית נשמה ואם יחלק אין שמו עליו – עדיין חסר התנאי השלישי, שתהיה תחילת ברייתו באיסור, אע"פ שחזר להיות איסור מחמת עצמו, אם בכלל. **השו"ע**⁸⁸ כתב, שתולעים הגדלות במים אפילו פירשו לדופני הכלי מבפנים – מותרות. בעניין תולעים הנמצאות בקמח וכיוצא בו כתב⁸⁹ שאסורות, "שמא פירשו ושרצו על הארץ וחזרו". ובב"י⁹⁰ הביא הגהת **שערי דורא**⁹¹, שיש מי שמתיר אפילו אם פירשו לדופני הכלי וחזרו לקמח, וכתב **הט"ז**⁹² שזו טעות. ותמה הט"ז⁹³ מדוע פסק כאן מרן להחמיר, והרי קודם לכן⁹⁴ כתב שבפרי אפילו יש נקב לא חיישינן ששרצה התולעת בארץ. וכן כתב **הב"ח**⁹⁵ להתיר. וע"פ זה כתב הט"ז⁹⁶ בשם הרוקח, שתולעים הנמצאות בקמח מותרות, אך אם ניפה ושרצו בנפה – נאסרו.

ובאמת, בדין זה נחלקו גדולי הפוסקים לאור מה שדן **הפלת**⁹⁷ להורות סנגוריה על ישראל האוכלים בימות החמה קמח שבהכרח נתהוו בו אותן תולעים. על מנת להיכנס לעובי הדין נקדים את פשט הגמרא בעבודה זרה⁹⁸, ואח"כ נעסוק בשאלה מדוע השמיט **הרי"ף** מפסקיו משנה מפורשת. וז"ל אותה משנה⁹⁹: "גיד הנשה שנתבשל עם הגידים, בזמן שמכירו – בנותן טעם. ואם לאו – כולן אסורין. והרוטב – בנותן טעם. וכן חתיכה של נבלה וכן חתיכה של דג טמא שנתבשלה עם החתיכות, בזמן שמכירין – בנותן טעם. ואם לאו – כולן אסורות. והרוטב – בנותן טעם". ושאלו בגמרא¹⁰⁰: "ולייבטול ברובא?" וענו: "בריה שאני!" וכן שאלו¹⁰¹ לגבי חתיכה של נבלה מדוע לא תיבטל ברוב, וענו משום שהיא חתיכה ה"ראויה להתכבד בה לפני האורחים". אם כן, אסרו גיד הנשה משום 'בריה' וחתיכת דג ונבלה משום 'חתיכה הראויה להתכבד'. ושניהם אינם בטלים אפילו באלף לפי דינא דגמרא דידן. אמנם הרי"ף לא הביא דין זה, משום שישנה משנה בעבודה זרה¹⁰²: "אלו אסורין ואוסרין בכל שהו: יין נסך, ועבודת כוכבים, ועורות לבובין, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וציפורי מצורע, ושער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, ושעיר המשתלח, וחולין שנשחטו בעזרה – הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא".

⁸⁸ סי' פ"ד סע' א'.

⁸⁹ שם סע' ה'.

⁹⁰ סי' פ"ד ד"ה "וכתב בהגהות שערי דורא".

⁹¹ סי' נ"ב ס"ק א'.

⁹² ס"ק ז'.

⁹³ ס"ק ח'.

⁹⁴ סע' ד'.

⁹⁵ סי' פ"ד ד"ה "כתב בהגהת שערי דורא".

⁹⁶ סי' ק'.

⁹⁷ דף ע"ד.

⁹⁸ חולין דף צ"ו:

⁹⁹ דפים צ"ט-ק'.

¹⁰⁰ דף ק'.

משנה זו דנה באיסורי הנאה האוסרים תערובת שנתערבו בתוכה אפילו יש בה אלף כנגדם, כפי שפירש רש"י שם¹⁰¹. ולמדו בגמרא¹⁰², שצריך שני נתונים על מנת שהתערובת תיאסר אפילו באלף, והם שהדבר האוסר יהיה דבר שבמניין ושיהיה אסור בהנאה. ומקשים התוס'¹⁰³, שמשמע ממשנה זו שחתיכת נבלה לא תאסור במקום שנתערבה בששים משום שהיא בטילה, שהרי היא מותרת בהנאה. אך תירצו, שהתנא שם מנה הדברים האסורים בהנאה דווקא, ולא בא למעט שאר איסורים שאיסורן נובע מטעם אחר. והרי"ף¹⁰⁴ כתב: "ליתיה להאי כללא דקי"ל דחמץ בפסח אסור ואוסר בכל שהוא", כלומר מצד שיש כאן איסור הנאה (בלי דבר שבמניין), וזהו הכלל היחידי לאסור התערובת, ולכן חתיכת נבלה לא אוסרת באלף.

ורצה הרי"ף¹⁰⁵ לבאר, כי הרי"ף סבר שישנה מחלוקת בין הגמרות ופסק שלא כמשנה בעבודה זרה, אך מכנגד גם השמיט את המשנה בחולין. הרמב"ם¹⁰⁶ לא סבר כן, ופסק כמשנה בחולין ואסר חתיכת נבלה מדין 'חתיכה הראויה להתכבד'. הראב"ד¹⁰⁷ מקיים את שתיהן, וסובר שאין מחלוקת – התנא כאן סבר שאיסור הנאה צריך להיות גם דבר שבמניין, וחמץ למרות שאסור באכילה מותר בהנאה עד שיהיה בחמץ דין 'דבר שבמניין'. וכל איסורי הנאה שאינן דבר שבמניין לא אוסרים את תערובתם בהנאה, ואפילו חמץ בפסח. לכן באיסורי אכילה דבר שבמניין יאסור תערובתו באכילה אפילו באלף, כגון בשר נבלה, ועל מנת לאסור בהנאה צריך תמיד שיהיה הדבר שבמניין אסור בהנאה אפילו באלף.

הרמב"ן¹⁰⁸ לימד זכות על הרי"ף, והסביר שמה שכתב הרי"ף¹⁰⁴ "ליתיה להאי כללא" – כוונתו לרבות גם כיכרות של בעל הבית אליבא דרבי עקיבא, שאף הן אסורות ואסורות. והרי"ף¹⁰⁵ לשיטתו ביאר, שכל הדיון כאן הוא האם ישנם איסורי הנאה שחמירי מאיסורי אכילה במקום שהיה נאסר באכילה, והעלה שאין הדבר כן, אלא כשם שיאסור באכילה כך יאסור בהנאה. ומה שאמר הרי"ף ש"ליתיה" – זה לדינא, שהרי חמץ שעבר עליו הפסח קי"ל כרבי שמעון שמוותר¹⁰⁹, ואם כן זהו בגדר דבר שיש לו מתירים ואז אוסר תערובתו בכל שהוא.

כעת נחזור לדיננו. כפי שראינו, הטור הביא דעת הרשב"א שבריה בטילה באלף, ואילו הב"י כתב שמתוך שהרי"ף לא הזכיר דין זה כלל (=שהשמיט המשנה⁹⁸ הנ"ל) וכן הרמב"ם – משמע דלא סבירא להו כהרשב"א.

ותמה הפלתי מדוע סבר כן הב"י, והרי הרא"ש והרי"ף העלו שניהם, כי על מנת שהדבר ייחשב כ'חתיכה הראויה להתכבד' (שמשם למד הרא"ש דיני בריה) צריך להיות גם דבר שבמניין וגם שיהיה אסור בהנאה, וכך נלמד מהגמרא בעבודה זרה⁹⁷. ובגמרא בחולין¹¹⁰ משמע שכל דיני 'חתיכה הראויה להתכבד' זהים לדיני בריה, שכן מאותה משנה נלמדו, והרי"ף סובר שגיד הנשה

¹⁰¹ ד"ה "אלו אסורין ואוסרין".

¹⁰² שם.

¹⁰³ שם ד"ה "למעוטי דבר שבמניין".

¹⁰⁴ דף ל"ז. מדפיו.

¹⁰⁵ על הרי"ף שם ד"ה "וגרסינן עלה בגמרא".

¹⁰⁶ הל' מאכלות אסורות פרק ט"ז הלכה ה'.

¹⁰⁷ מובא בר"ן שם.

¹⁰⁸ מובא בר"ן שם.

¹⁰⁹ פסחים דפים כ"ט-ל'.

¹¹⁰ דף צ"ו:

מותר בהנאה, שהרי כתב "שולח אדם לעובד כוכבים ירך שגיד הנשה בתוכה"¹¹¹. ואם כן לגבי ביטול בבריה יסבור שבטל, שהרי הדינים זהים מעיקר הדין ולא מצינו שהוא ממעט דין 'בריה' מכך. לכן בצירוף שאר ראשונים רצה להציל שארית ישראל מאכילת איסורים וסמך על דעת המתירים. ובפתי תשובה¹¹² הביא דעתו וכן דעת המשכנות יעקב¹¹³ (תלמיד ר' חיים מוולוז'ין) לצדד להקל, והוסיף עוד כי במקום שהתערובת היא מין בשאינו מינו לדעת הרבה מהפוסקים בטילה בריה וחתיכה הראויה להתכבד בששים. וכתב: "לולא דמיסתפינא הייתי אומר סברא נכונה בזה להקל... ונראה דהטעם שהיא חשובה ודבר חשוב לא בטיל וא"כ נראה דהיינו דווקא אם הבריה או החתיכה עומדת בעינה ובפ"ע וניכרת... אבל אם מעוצם קטנותו נאבד מששו והוא דבר המתערב ממש ונדבק בפת... ולא יהיה לעולם בעין בפ"ע... לא נודע מקומו איה לא נאמר עליו בריה שאני". ובהמשך כתב: "משמע לכאורה דבריה קילא מחתיכה הראויה להתכבד".

ובסיעת האיסורים הביא הפ"ת דעת **טור האבן**¹¹⁴ (לרבי אליעזר בן ניסן אוירבך), שכתב כי באמת אין הדין להתיר כאן, שהרי כל מה שטענו המתירים הוא על בסיס דברי הרשב"א שמצריך שתהיה הבריה אסורה מתחילתה. אך בדברי הרשב"א עצמם לא ברור הדבר, שהרי כתב הרשב"א¹¹⁵ – "ואיזו בריה שאינה בטלה, דוקא שאיסורה מחמת עצמה כגון נמלה או גיד וכיוצא בהן שאסורין מצד עצמן מתחלת ברייתן, אבל בריה מותרת אלא שקבלה איסור מחמת דבר אחר כגון שור הנסקל וצפרי מצורע... אין זו בריה שאינה בטלה" – וקשים דבריו, שהרי פתח בתנאי אחד [=שיהיה איסור הבריה מחמת עצמה] וסיים בשניים [=שהוסיף תנאי, שצריך להיות האיסור מתחילת ברייתן]. והאריך טור האבן שם, והעלה שרק איסור מחמת עצמו נקרא 'בריה', דהיינו שצורתה היא גורמת האיסור ואותה אסרה התורה, אך במקום שדבר אחר אסרה, כגון שנתנבלה – אינה בגדר 'בריה'.

ואח"כ ראיתי לערוך השולחן¹¹⁶ שהביא שאלה זו וציידד להתיר, והוסיף גם הוא עוד טעם להתיר, והביא ראיה מהב"י¹¹⁷, שכתב ש"דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהן... אפחלו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו, אם ההיתר רבה עליו מותר"¹¹⁸. ומכאן למד קל וחומר, שהרי מין בשאינו מינו טעם כעיקר דאורייתא ועם כל זה במקום שהאיסור מאוס אין צריך ששים משום נותן טעם לפגם. לכן כל שכן במקום שהאיסור דרבנן דפשיטא שלא גזרו על דברים המאוסים. ולמרות שחייב עליהם מלקות ומתוך כך גזרו שלא יבטל לא סתרו את מה שקבעו לגבי דברים המאוסים. וראיה לכך היא ממה שאסרו חכמים בריה מצד חשיבותה אך במקום שנסרחה בטילה אפילו מין במינו בשישים כדברי הארוך¹¹⁹ ואילו התורה חייבה על אכילת בריה אפילו סרוחה

¹¹¹ ברי"ף חולין דף ל"ב: מדפיו, ע"פ המשנה שם דף צ"ג:

¹¹² סי' ק' ס"ק א'.

¹¹³ יר"ד סי' ל"א.

¹¹⁴ סי' כ"ו.

¹¹⁵ תורת הבית הארוך, בית רביעי שער ראשון – בדיני התערובות.

¹¹⁶ סי' ק' סע' י"ד.

¹¹⁷ סוף סי' ק"ד.

¹¹⁸ כך העתיק ערוך השולחן לשון הב"י שם.

¹¹⁹ כלל ל"ב דין ו'.

כדברי הרמב"ם¹²⁰. כלומר לעניין מלקות לא חילקה התורה בין סרוחה ללא סרוחה, ואילו חכמים – לעניין ביטול – חילקו, ומתוך כך גם ביחס לדבר מיאוס. ואלו דבריו¹²¹: "אין לך פגום יותר מנמלה זבוב ותולעת וכיוצא באלו, שהרי הם מאוסים ונפשו של אדם קצה בהם כמ"ש ולכן הדבר פשוט שבטילין", והעיר שם, שאין מקום לחלק בין סירחון מחמת עצמן לסירחון דאתי מעלמא.

¹²⁰ וזה לשון הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות פרק ב' הלכה כ"א: "אבל האוכל בריה טמאה בפני עצמה כולה הרי זה לוקה מן התורה, ואפילו היתה פחותה מן החרדל. בין שאכלה מתה בין שאכלה חיה, ואפילו סרוחה הבריה ונשתנית צורתה, הואיל ואכלה כולה לוקה" (ומעיר המ"מ, שזאת בתנאי שלא הסריחה באופן שאין הגר יכול לאוכלה).

¹²¹ שם סע' י"ח.